

Nr 110

Av herr **Ohlin m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.*

De stora ungdomskullarna börjar nu komma upp i de åldrar, då de vill börja sin yrkesutbildning. Den åldersgrupp, som främst söker sig till yrkes-skolorna nämligen 15—19-åringarna, uppgick år 1950 till 415 000, år 1955 till 440 000 och år 1958 till 490 000. Antalet beräknas om ett par år ha stigit till inemot 600 000. Även intresset för att skaffa sig en ordentlig yrkesutbildning (eller med andra ord den andel av varje årskull som söker få sådan utbildning) stiger i en utsträckning som i och för sig är mycket glädjande men som ytterligare ökar anspråken på utbildningsmöjligheter.

Samtidigt stegras också fordringarna på arbetskraftens kvalifikationer mer och mer inom näringslivet liksom hos de samhällseliga institutionerna och i hemmen. Det är dålig ekonomi att låta dyrbar maskinutrustning handhas av otillräckligt utbildad personal. Förändrade produktionsmetoder och nya produktionsgrenar ställer stora krav på yrkesutbildningen, som ständigt måste anpassas efter dessa krav i takt med den tekniska utvecklingen. I en hårdnande konkurrens är därför både individens beredskap mot arbetslöshet och näringslivets möjligheter att sysselsätta hela arbetsstyrkan i hög grad beroende av den yrkesskicklighet som individen tillägnat sig antingen i ungdomen eller vid mognare år. Inte bara heltidskurser utan också olika slag av fortbildnings- och omskolningskurser, på dagen eller på kvällstid, utgör sålunda led i beredskapen mot arbetslöshet, vare sig dessa kurser ordnas inom den reguljära yrkesutbildningens ram eller i annan ordning.

Slutligen bör man inte minst besinna den betydelse som ordnad syssel-sättning har i kampen mot ungdomsbrottsligheten.

Såväl kommuner och landsting som det enskilda näringslivet har i allt större utsträckning ökat sin utbildningsverksamhet. Hur stor ökningen är kan inte exakt fastställas med ledning av hittills tillgänglig statistik. Överstyrelsen för yrkesutbildning inleder årets petita med en redogörelse för verksamhetens ökning sedan 1955, d. v. s. det år då riksdagen fattade beslut om yrkesskolreformen. Enligt denna redogörelse har antalet elever i skolor under överstyrelsens inseende fördubblats på denna korta tid. På en del håll har detta tolkats så att vi redan skulle ha uppnått det mål som 1955

års riksdag ställde: en fördubbling av kapaciteten. I själva verket torde det emellertid förhålla sig så att åtskilliga av de företagsskolor, som redan tidigare existerade, numera har ställts under överstyrelsens inseende. Överstyrelsens arbete har därigenom ökats i betydligt större utsträckning än dess personalresurser. Det totala antalet utbildningsplatser har däremot inte ökats så mycket som överstyrelsens redogörelse synes ge vid handen.

Under 1958 sökte 5 500 ungdomar till de centrala verkstadsskolorna, men platsantalet i nybörjarklasserna var endast 2 150. Detta innebär, att knappt 40 procent kom in. Liknande uppgifter lämnas från olika lokala yrkesskolor runt om i landet. Landsting, länskolnämnder, kommuner och företag är på många håll i febril verksamhet för att försöka motsvara kraven på fler utbildningsplatser, men deras ansträngningar försvåras av bristen på lokaler och lärare.

På grund av det statsfinansiella läget har vi i det följande endast förordat åtgärder från statsmakternas sida på sådana områden, där det allmännas kostnad per elev är relativt ringa och där lokal- och lärarbrist inte hindrar en utökning av utbildningen. Dessa förutsättningar är i regel för handen vid utbildning inom näringslivet, bland annat vid den traditionella lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna och i de inbyggda skolorna. I dessa fall sker ju den praktiska utbildningen inom företagarens egna lokaler, varför man endast behöver skaffa lokaler för teoritimarna. Vi vill understryka vikten av att lärlingen verkligen får erforderliga yrkestestetiska kunskaper och vill framhålla, att en vidgad användning av korrespondensstudier kan minska de svårigheter som vållas av dels bristen på lärare i yrkesteorin, dels lärlingarnas spridning på många olika lokaler och många olika branscher.

Vid lärlingsutbildningen hos hantverksmästare tjänstgör som lärare vid den inom respektive företag bedrivna praktiska utbildningen hantverksmästaren själv eller, då verksamheten är av något större omfattning, en förman eller annan arbetsledare. På dessa handledare vid utbildningen ställs, i motsats mot vad som är fallet vid den för statsverket väsentligen dyrbarare formen inbyggd verkstadsskola, inga som helst krav på pedagogiska insikter och kunnande. Mången hantverksmästare skulle med glädje hälsa en möjlighet att förvärva åtminstone någon insikt i bästa sättet att ge lärlingen del av sin under mångårigt mödosamt arbete vunna yrkeserfarenhet. Man kan givetvis inte fordra att han skall skaffa sig pedagogisk utbildning, men vi vill förorda att de som önskar förvärva sådana insikter bereds möjlighet därtill. En betydelsefull hjälp skulle vara särskilt anordnade *kurser* i inläringens metodik m. m. med särskild hänsyn till de problem som möter på detta åldersstadium. Enligt vad vi erfarit torde kurser av en eller annan veckas längd kunna ordnas vid statens hantverksinstitut. Utbildning av liknande slag förekommer för övrigt redan av viss personal inom bilbranschen. För dem som inte har tillfälle att delta i dessa kurser

förordar vi veckoslutskurser, som helst bör ordnas branschvis och i olika delar av landet med föredrag, demonstrationer och diskussioner. Som arrangerör för veckoslutskurserna, som bör ordnas i nära samråd med Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, kan förslagsvis stå antingen överstyrelsen för yrkesutbildning eller vederbörande länskolnämnd. Traktamente till deltagarna bör utgå av statliga medel, ej blott vid de längre kurserna utan även vid veckoslutskurserna. I den mån de här förordade olika slagen av kurser kan ordnas inom ramen för beviljade anslag, torde något särskilt beslut från riksdagens sida inte behöva påkallas. Om däremot en anslagshöjning visar sig erforderlig, torde Kungl. Maj:t böra framlägga förslag därom till 1960 års riksdag.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har påvisat olägenheterna av den nuvarande begränsningen av *antalet bidragsrum* vid denna lärlingsutbildning och föreslagit att antalet i varje fall inte skall bestämmas av riksdagen på sätt som nu sker. I stället föreslås bemyndigande för Kungl. Maj:t att efter framställning av överstyrelsen fastställa bidragsrummens antal, så att detta antal skall kunna anpassas snabbt och smidigt till utbildningsbehovet. Trots en betydande ökning av bidragsrummens antal från den 1 juli 1957 visade sig antalet ändå vara otillräckligt, så att bidragsgivningen måste inställas under en tid i slutet av budgetåret. Lärlingsutbildningen hos de arbetsgivare vilkas framställningar blivit bordlagda fick till följd härav fortgå utan den kontroll som utövas av överstyrelsens ombud. De olyckligaste verkningarna torde emellertid enligt överstyrelsens mening vara av psykologisk art:

Begränsningarna och de långa dröjsmålen har ute i landet skapat den uppfattningen, att det är förenat med alltför stora svårigheter att erhålla statsbidrag till lärlingsutbildning. Överstyrelsen har inom hantverksskretsar märkt en viss motvilja mot att anställa lärlingar, något som betingas inte endast av de otillräckliga statsbidragen utan även av den anledningen, att chanserna att kunna få ett bidrag från staten bedömts vara så små, att man inte ansett sig böra räkna med att erhålla något bidrag. I och för sig är detta naturligtvis felaktigt. Överstyrelsen kan emellertid förstå, att dylika uppfattningar kunnat uppstå.

Starka skäl talar för överstyrelsens ståndpunkt. Då riksdagen bestämmer antalet bidragsrum, måste detta ske så tidigt att situationen är svår att överblicka. Om riksdagen i stället bemyndigar Kungl. Maj:t att bestämma antalet, kan avgörandet träffas när såväl behovet av utbildningsplatser som belastningen på anslaget bättre kan överblickas. En jämnare fördelning över året skulle därigenom kunna uppnås. I och för sig skulle en sådan jämnare fördelning inte öka totalkostnaderna vid oförändrad omfattning av verksamheten. Vissa utbetalningar skulle dock komma att tidigareläggas. Emellertid syftar ju reformen på längre sikt till att förmå fler hantverksmästare att åtaga sig lärlingsutbildning. Vi vill därför förordade att anslaget uppräknas med 40 000 kronor. Om man antar att den första utbetalningen i

inmot halva antalet fall hinner göras under budgetåret 1959/60, skulle en sådan höjning medge att ytterligare omkring 100 bidragsrum kan beviljas intill utgången av juni 1960.

Vad slutligen de *inbyggda skolorna* beträffar vill vi framhålla följande. Enligt kungl. kungörelsen den 31 maj 1957 (nr 480) utgår vissa statsbidrag till företagsskolor och inbyggda skolor inom industri och hantverk. 1952 års yrkesutbildningssakkunniga hade föreslagit att statsbidrag jämväl skulle kunna utgå till företagsskolor och inbyggda skolor inom husligt arbete och handel. Vad det husliga arbetets område beträffar syntes de sakkunniga därmed också avse sådana arbetsområden som sjukhus, hotell och restauranger. Överstyrelsen för yrkesutbildning framhåller i sina *petita*, att statsverkets kostnader för en i den inbyggda skolans form anordnad planelig yrkesutbildning blir avsevärt mindre än för övrig heltidsundervisning. Överstyrelsen hemställer därför att förslag förelägges riksdagen om att statsbidrag även får utgå till inbyggda skolor inom handelns och det husliga arbetets område, det sistnämnda området då inkluderande även vårdyrken. I samband därmed äskas ökad medelsanvisning. Departementschefen finner skäl tala för att statsbidrag må kunna utgå vid utbildning av sjukvårdsbiträden vid inbyggda skolor men vill inte tillstyrka den föreslagna ändringen av principerna för statsbidragsgivningen. Enligt vår mening bör emellertid utbildningen av *såväl sjukvårdsbiträden som viss ekonomipersonal* främjas. Dessa arbetsområden ligger ofta synnerligen väl till både för husmödrar som vid ändrade familjeförhållanden behöver ett inkomstbringande arbete och för kvinnor som blir friställda vid en sysselsättningskris.

Behovet av utbildad ekonomipersonal för restauranger, självserveringar, barnbispisningar m. m. har blivit allt större. Med den nuvarande utbildningskapaciteten inom det husliga området är det icke möjligt att tillgodose detta ökade behov. Nya vägar bör därför prövas för att öka utbildningsmöjligheterna för denna personal. Genom att ge ekonomipersonalen yrkesundervisning vid redan befintliga institutioner såsom restauranger, barnbispisningar m. m. skulle utbildningskapaciteten väsentligt kunna utökas till en jämförelsevis ringa kostnad. Den teoretiska undervisningen skulle härvid eventuellt kunna meddelas genom hushållsskolor och kommunala yrkesskolor.

En ändring av bidragsreglerna behöver inte i och för sig föranleda en uppräknig av anslaget. Kostnaderna beräknas av överstyrelsen till 10 800 kronor för år och avdelning. Vi förutsätter att denna undervisning under budgetåret 1959/60 ordnas i den utsträckning, som de i statsverkspropositionen föreslagna medlen medger. Riksdagen bör emellertid vid behandlingen av punkten Bidrag till driften av lokala yrkesskolor m. m. bemyndiga Kungl. Maj:t att från den 1 juli 1959 bevilja inbyggda skolor inom

det husliga arbetets område statsbidrag efter samma grunder som gäller för inbyggda skolor inom industri och hantverk.

Med stöd av det ovan anförda hemställas,

att riksdagen måtte besluta

att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad som ovan anförts i fråga om kurser för hantverksmästare m. fl.,

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, efter framställning härom från överstyrelsen för yrkesutbildning, för varje budgetår fastställa antalet bidragsrum vid lärlingsutbildning hos hantverksmästare,

att till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 1 730 000 kronor, vilket innebär en höjning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag av 40 000 kronor,

att bemyndiga Kungl. Maj:t att från den 1 juli 1959 bevilja inbyggda skolor inom det husliga arbetets område statsbidrag efter samma grunder som gäller för inbyggda skolor inom industri och hantverk.

Stockholm den 26 januari 1959

Bertil Ohlin

Wald. Svensson

Ragnhild Sandström

Manne Ståhl

Sven Wedén

Sven Gustafson
i Göteborg

Margit Vingé

Henning Gustafsson
Skellefteå
